

NATIONAAL

en GEREFORMEERD

*Tweede gedeelte van de toespraak,
gehouden bij de opening der lessen aan
de Vrije Universiteit op 30 September
1946, door prof. Dr A. Goslinga.*

De voornaamste tegenstand, die overwonnen moest worden, kwam niet van de zijde der vijanden, maar van vrienden, van broeders, op wier medewerking men had gehoopt. Het verging Kuiper niet anders dan Groen. Deze heeft voortdurend contact gezocht met zijn ethische of irenische vrienden en is telkens weer in hen teleurgesteld. Niemand, die dat zoo goed begrepen heeft als Jan de Liefde. Van Londen uit, waar hij de laatste jaren van zijn leven doorgebracht heeft, schreef hij in het voorjaar van 1868 Groen een brief, toen hem het bericht bereikte, dat deze in het district Arnhem niet gekozen was. Hij betuigde hem zijn instemming, maar voegde er bij, dat hij voor zich hem al lang niet meer in de Kamer gewenscht had, overtuigd als hij was, dat Groen daar zijn „uitnemenden, krachtigen, heerlijken wijn in de zee uitgoot, die er geen zier zoeter door geworden is”; hij zou beter gedaan hebben met zich aan het hoofd van een vrije kerkelijke beweging te plaatsen; dan zou hij, „latende de Kamer voor 't geen ze was, een kies-personeel te voorschijn geroepen en opgevoed hebben, waarop wat beter zou te rekenen geweest zijn, dan het tegenwoordige beginsellooze, moedellooze en krachtellooze pygmeeëngeslacht”. „Gij hebt het” — zoo gaat hij dan voort, — „vermoed ik, nooit geloofd — gij hebt het althans nooit gehoopt — wat helaas toch maar al te waar was, namelijk dat uwe eigentliche vijanden niet waren de liberalen, niet Thorbecke, niet de Roomschen, maar uwe vrome orthodoxe dominees, die stomme honden, die, om hunner huid wille, allen loyalen, eerlijken strijd vermeden, die trouwelooze huurlingen, die liever medelijden met de schapen uitdrukten dan met en voor de schapen leden; zulke oude wijven als Hasebroek en Heldring, zulke koele komkommers als Chantepie en Beets, zulke wandelende soepterrines als Doedes en Oosterzee. Deze hebben er wel altijd zorg voor gedragen dat het leger, waarop gij rekendet, geen kruut en lood had.”¹¹

Naar den indruk, dien deze felle ontboezeming op Groen gemaakt heeft, kunnen we slechts gissen. Dat hij ze met onverdeelde instemming gelezen heeft, achten we uitgesloten; daarvoor stond hij in zijn kerkbegrip te ver af van den van huis uit Dooperschen De Liefde; ook heeft hij van zijn kant de betrekkingen met de door dezen zoo scherp gehekkelde predikanten en professoren nooit verbroken. Toch kan er daarom zeer wel invloed op Groen van zijn uitgegaan; we meenen dien in rekening te mogen brengen bij de verklaring van het feit, dat hij meer en meer vertrouwen is gaan schenken aan den jongen Kuiper, ook een predikant, maar een, die als het er op aan kwam, het niet bij praten en protesteeren laten, doch ook handelen zou.

Het lijkt wel, of we ver zijn afgedwaald. Toch is dit zoo niet. Waarin Prof. Van der Leeuw ook verschillen moge van Groen's ethische of irenische vrienden, is ook

hij niet een man met veel critiek, maar die ons ten slotte weinig verder brengt? Onze openbare universiteiten, universiteiten van een Christenvolk, het klinkt zoo mooi, maar hoe er toe te geraken? Was er in de vorige eeuw zoo maar één geweest, de V.U. zou nooit zijn opgericht, en mocht er in de toekomst ooit een komen, die men met recht zoo noemen kan, dan — hiervan houd ik mij overtuigd — zal dit tot op zekere hoogte aan haar optreden en haar arbeid te danken zijn.

Wat nu de zware aanklacht betreft, die ik U straks in extenso voorlas, moge ik opmerken, dat zij niet bepaald tot ons gericht is, maar in het algemeen tot de „christelijkheid”. De inhoud biedt echter voldoende grond om aan te nemen, dat zij, zooal niet uitsluitend, dan toch mede op ons betrekking heeft. Ik behoef er slechts aan te herinneren, dat Dr Kuiper er door de linkerzijde voortdurend van beticht is, dat hij ons volk in „Christenen” en „paganisten” verdeelde. De een sprak dit den ander na, zoodat velen ten slotte te goeder trouw gingen gelooven, dat het werkelijk zoo was. Dr Kuiper echter heeft wel gesproken van het wederopkomen, in ons volksleven, van „paganistische factoren”, maar nooit ontkend, dat ook aan gene zijde van de scheidslijn tusschen rechts en links Christenen gevonden werden.¹²

Er zou misschien nog wel meer tegen de aanklacht zijn in te brengen, zoo zij nader was toegelicht. Nu is het niet altijd duidelijk, waar zij op doelt. Zoo in het algemeen komt zij mij te fors, te kras voor. Ik zou echter volstrekt niet durven beweren, dat wij in dezen geheel vrijuit gaan en met betrekking tot onze andersdenkende volksgeenooten en ons volks als geheel niet in gebreke gebleven zijn. Het zich-organiseeren op eigen terrein brengt altijd zijn gevaren met zich, dat van zich in zelfgenoegzaamheid op te sluiten en van meer te ijveren voor eigen groep dan voor het volksgeheel, het gevaar ook dit zelfs min of meer uit het oog te verliezen. Het is echter niet zoo, dat het besef van aan die gevaren niet steeds ontkomen te zijn in eigen kring geheel ontbreekt. Ik kan mij hierbij beroepen op de toespraak, die coll. Grosheide het vorige jaar bij de opening der colleges gehouden heeft. Sprekende over den strijd tusschen Kuiper en Hoedemaker liet hij zich toen aldus uit:

„Ik moet daar evenwel oogenblikkelijk aan toevoegen, dat wel niet Kuiper zelf, doch velen van zijn volgelingen het heel de kerk en heel het volk veel te vaak uit het oog hebben verloren. Zij waren tevreden met het eigen kringetje, waar ze het aardig goed hadden. En ze hadden zooveel voor dat eigen kringetje te zorgen en zooveel voor hun zaak op te brengen, dat ze aan het nationale niet toe kwamen. Wij, ik bedoel onze kring, hebben ons te weinig Nederlanders gevoeld en dat heeft zich in ons op-